

Setembre cultural | Actualitzat el 11/06/2024 a les 09:55

Pep Divins: «En aquest tros de terra m'ha passat la vida»

Entrevista a Pep Divins i Aynés (Llobera, 1951), lector, pastor i poeta, en aquest ordre. Signa 'La cultura del blat. Records d'infantesa a Llobera', editat per l'Arxiu Comarcal del Solsonès i el Centre d'Estudis Lacetans amb la col·laboració del Museu de Solsona | Divins recull més d'un miler de mots i locucions que, per relaxació fonètica, prenen formes que disten de la normativa. Són paraules d'allò més arrelades a la dimensió popular que han sobreviscut a la normalització i que, avui, conformen un llenguatge après, fondo, ple de sentit, i, de retruc, una cultura que en múltiples prismes s'ha situat sovint al marge de la cultura oficial.

Pep Divins i Aynés (Llobera, 1951) és lector, pastor i poeta, en aquest ordre. | Maria Moreno Viladrich

De pressa i corrent em planto al Boixet. De la Llobera que mira cap a Peracamps cap a la Llobera que mira Riner i Pinós a través de la geografia parroquial de Torredenegó. En aquest tros de terra hi ha molt Pep, tot el Pep sembla ser. També tota una calma regnícola. El triangle geogràfic de davant de casa ?impol·lut i diàfan en aquesta hora de la tarda? dibuixa, en bona part, les etapes de la vida del Pep, llogarets que han estat refugi, des d'on ha pogut abraçar la vida i, en certa mesura, la vida triada. Quan el lloc cria les paraules. Des de Llobera i amb la consciència de fer, però amb la inconsciència de ser, el Pep ha cuinat a foc lent *La cultura del blat*, un assaig en forma de glossa i amb un contrapunt talment poètic: perquè sí, perquè cada mot sembla independent i, tot d'una, són tots part de la mateixa cosa. Parlem sobre la memòria, la terra i els seus ventres. De la importància del primer lloc on posem els peus. Una conversa que tomba inexorablement cap a les arrels i a la identitat, aquesta mena de substrat tel·lúric. Ens hi

acompanya Marta Ricart (Ardèvol, 1973), l'artista i veïna de qui les il·lustracions de *La cultura del blat* porten segell. Avui, tot queda a casa.

Robin Myers escriu un poema que diu: «No recordo com va ser néixer. / Però recordo d'altres coses. / (...) la cara de la mare, / oberta com l'aigua / en cordar-me el pijama / tots els dies de la meua vida, / en el sentit que la infància / és una vida».

Abans de començar, m'agradaria llegir-te el següent: "Recordo que la mare expressava amb vehemència: «Abans els fills als deu o onze anys ja s'esqueraven, avui no se'n van ni amb fum de sabatots!». Ella als set anys guardava porcs a Comavella". Pep, quin és el primer record que tens a la memòria? Hi ha la mare?

Ostres, no ho sé. Un dels primers records que tinc és un abric que portava, amb botons grossos. M'arribava fins aquí baix a les cames, era de color marró i d'un pèl llarg. Tots estàvem enamorats d'aquell abric. El volia portar sempre. Recordo una altra cosa, però que no podia suportar. Ma mare em feia portar bata. No suportava portar-la bruta, plena de taques. Ui, em desesperava! També recordo que dormia amb un gat, d'aquesta bèstia en parlo al llibre precisament. Quan els meus pares es llevaven i marxaven, el gat obria la porta del quarto amb les potes, entrava, s'enfilava al llit i dormia amb mi. Es veu que si dormia, el gat passava la cua damunt la meua cara fins que em despertava. Em vaig anar fent gran i el gat encara corria per casa. Això m'ho explicava la meua mare. Això són les primeres coses que jo recordo, vulgaritats. Bé, però records, no?

«Recordar, un verb més vell que l'anar a peu», escrius, de fet.

Quan fas memòria, encadenes. Sempre dic que el llibre és un exercici de memòria. Et poses a recordar, perquè un s'hi ha de posar, i no té més.

El darrer llibre de Pep Divins és 'La cultura del blat' Foto: Maria Moreno Viladrich

L'any 2008, juntament amb Mon Divins perfilaves la mare, Rosario Aynés i Davins, a través de l'article 'Rescatant les paraules d'una analfabeta: el valor d'un llegat dins la tradició oral' a la revista Oppidum. Més que un article, és un recull retrospectiu que se serveix del vostre record i la vostra memòria, però que procura ser fidel a les expressions que ella ben sovint emprava. Quina influència ha tingut la mare pel que fa al capital lingüístic i cultural?

Tot i ser analfabeta, la meva mare tenia un llenguatge riquíssim. Cada quatre frases hi havia un sentit figurat. Era una persona especialment dotada per aquesta cosa. No he conegut ningú igual en aquest sentit. Aquesta manera de parlar m'ha influenciat molt en la forma de pensar i escriure. De fet, R.W. Emerson deia que el sentit figurat és la primera forma natural de poesia.

Qui creus que ens ensenya a recordar?

És la mateixa necessitat. Qui ens ensenya a menjar? Ningú. I qui ens ensenya, en el fons, a caminar? És el que se'n diu aprenentatge accidental. A mi ningú m'ha ensenyat a cavar, per exemple. I, en canvi, cavo, tu. Hi ha una mena d'instint. Hi ha això: una memòria, un aprenentatge accidental, analògic. Llavors, aprens a caminar, aprens a menjar, aprens a recordar. En el fet de caminar imagino que hi ha l'instint de moure's: en veure que els altres caminen, imites els semblants.

I creus que busquem emular la memòria?

Quan comences a caminar, ho fas de quatre grapes. No comencem a imitar els pares perquè la memòria no s'imita. És un instint com qualsevol altre i que s'ha de practicar. O no. Si el practiques, recordes. Això és un exercici de memòria en el sentit que has recuperat allò que et semblava tenir oblidat. Quan intentava recordar els guarniments dels animals, tenia l'objecte ben present, però no el nom. Potser al cap de vuit dies se m'acudia la paraula... L'inconscient continua treballant. Per exemple, l'espoltí que tenies tu a casa, Marta [*s'adreça a Marta Ricart, també present a la conversa*]. Jo sabia que existia aquella cosa... Vaig anar un dia a casa de la Marta i em trobo l'espoltí allà posat. El 90% de les paraules les he recordat. Malgrat la dificultat en alguns casos, hi ha claredat.

Pep Divins i Marta Ricart. Foto: Maria Moreno Viladrich

Precisament en una entrevista deies que la claredat és una de les teves obsessions i que, a l'hora d'expressar-te, intentes ser lluminós. En aquesta publicació sé que hi ha lectors i lectores que hi hem trobat molta llum.

Aquí a casa hi ha la Carme, que és molt aficionada a fer ganxet. Ella fa i desfà quaranta vegades i sempre diu que no l'hi importa. No té cap problema a fer i desfer fins que no li surt el que ella vol. Ostres, aquesta és una lliçó molt important per a mi. A l'hora d'escriure, faig el mateix.

Quant triga Pep Divins a saber què vol?

A mi em costa molt escriure. Escriure un paràgraf... ostres, em costa moltíssim. Ara em costa molt, sobretot afegir. El producte del llibre com a tal fa anys que el tenia al cap. El tenia claríssim.

Rural, local i oral. La cultura del blat és el que volies que fos?

És el que volia que fos. Perquè no m'allunya de res ni de ningú, tot al contrari: m'acosta a certes coses, a certs moments i a certes persones.

De fet, just abans dels budells del llibre, fas una dedicatòria. Hi menciones els pares, en Rosendo i la Rosario, i el Fidel i la Lourdes de cal Gall. «En aquestes pàgines ens trobem», dius. Utilitzes el passat per deixar testimoni d'una cultura.

Sí, exacte, ens trobem, això és autèntic. Cal Gall és aquesta casa [*l'assenyala des del Boixet*]. Eren uns veïns que no tenien canalla. Ella, la dona, deu ser l'única persona viva que queda

d'entre totes les que apareixen implícitament en el subtext. És important deixar testimoni d'una cultura, però sempre és més fàcil fer-ho d'un llenguatge. Per fer-ho els records són imprescindibles i els que apareixen al llibre són ben bé els que van ser, van a missa, no n'hi ha cap d'inventat. Tot i això, també hi recullo paraules que no tenen un record associat, com el dental, els arreus, la cameta, les tenalles...

Pep Divins passejant pel bosc del costat de casa seva. Foto: Maria Moreno Viladrich

Malgrat que no hi hagi un record determinat, aquests mots formen part de la llengua apresada.

Sí, la llengua apresada era la dels avis i dels pares, formava el gruix del nostre aprenentatge. Recordo com a l'escola m'ensenyaven a llegir i a escriure una llengua que no era la nostra, no la fèiem servir per a res. No he rebut mai una classe en català. El meu és un català après que no vol dir que sigui un bon català ni de bon tros.

Creus precisament que és a través d'aquesta llengua apresada que la paraula ens permet trobar-nos amb els altres?

Jo hi trobo els pares i els de Cal Gall. Cadascú pot trobar-hi algú o si més no acostar-s'hi. O no trobar-hi ningú. L'experiència em diu que aquest llenguatge escurça distàncies. Tirar enrere en aquest cas també ha estat trobar-se acompanyat. Jo vaig començar a anar a estudiar quan era molt gran, per tant, em vaig passar molt temps a casa. No vull dir pas tancat a casa, sinó al costat dels meus pares i una de les conseqüències n'és la llengua apresada.

Una per dir i una per a tot.

Exacte. Les històries que explico aquí, jo què sé, per què el grapal no porta cua i perquè el talp no té ulls. Això avui ja no s'explica. Era un conte, una mena de nebulosa. És fàcil creure't aquestes històries quan es remeten o reflecteixen part del lloc on vius. Aquesta és la importància de les coses locals: històries explicades per la gent d'aquí i, tant si eren certes com no, qui te les explicava ho feia amb la convicció de la veritat.

La teva mare, Pep, va anar a fer de minyona a la casa Coletes, també a Llobera.

Sí, la podem veure des d'aquí [la casa]. Ella s'hi va casar i jo hi vaig néixer.

«He passat més temps al bosc que a qualsevol altre lloc» Foto: Maria Moreno

Hi havia llibres a casa?

Jo no vaig veure mai cap llibre, tret dels llibres de text, llibres d'escola, aquests sí. Clar, llibres volia dir cèntims. Els pares els veien prescindibles i per a mi eren molt necessaris. Hi havia molta desafecció per la lletra en molts sentits, llavors. D'altra banda, hi havia una mena de menyspreu cap a ser pagès, era pràcticament despectiu i es fa evident amb paraules com «xafaterrossos» o «picaterrossos». Fins i tot, el somni de molts pagesos d'aquí era tenir una casa a Solsona perquè la gent de ciutat sí que és educada i sàvia i neta.

De fet, quan parles de la dualitat rural-urbà i com aquests dos mons es miren a través de la paraula, t'és sorprenent el fet de trobar bellesa en aquests termes?

És que hi ha paraules molt boniques.

Què les fa boniques?

El mateix so. Llavors, hi ha paraules que es fan boniques gràcies al significat. Precisament, jo he vist aquesta bellesa a través de l'analfabetisme de la meva mare. Al llibre hi explico el verb «esporgar», el fet d'esporgar ve del pare. Esporgar bé els arbres i, després, esporgar-los perquè agafessin una admirada forma. Esporgar bé per buscar la bellesa. O sigui, en el fons, hi devia haver aquest gaudi. Recordo també el ritme dels peus fonyant el raïm dins la tina, o bé esclafollant ametlles. Allò era bonic. Hi ha aquesta bellesa en un món que no és conscient.

Això és també un aprenentatge accidental?

Sí, no hi ha més.

Aquí crec que hi té molt a veure el teu paper en tant que il·lustradora, Marta. La publicació inclou una seqüència il·lustrativa que té forma de gest i en el fons és com un joc d'art sonor. Experimentes amb la sonoritat de cada paraula a través del so i el gest. Artesania de cap a cap.

Sí, però el gest no surt d'un sol traç. La paraula no genera cap espai, parla d'un moviment. Intento trobar el gest a partir del so. El procés de creació es dota d'un ingredient molt musical, però no obliga l'oralitat com a estadi inicial del llenguatge. Des de ben petita, tinc la imatge d'observar les lletres i veure-hi un gest en lloc de grafies i formes.

Divins i Ricart al bosc. Foto: Maria Moreno Viladrich

Com és el gest?

El gest pot ser un so, un objecte, un moviment... Això sí, sempre necessita un substrat on agafar-se: el dalt visible i el fons invisible. A més a més, el gest pot ser vertical o horitzontal, corbat o

recte, unicolor o multicolor... A mesura que experimento amb la sonoritat va apareixent el gest. És espontani, no saps ben bé d'on surt. És com fonyar el raïm. Una paraula fa espai.

En certa manera, fa la sensació que tot plegat beu de *Substrat. Art i pensament en terra de ningú*, un projecte que gasteu plegats amb el Pep des de fa uns anys i on reivindiqueu la paraula i una manera de viure, si bé cadascú mitjançant registre i codi propis. Un enfoca mentre l'altre desenfoca.

Amb *Substrat* ens adonem que la forma pot coincidir amb el significat. Darrere aquella intuïció hi havia alguna cosa més. Clar, he de dir que jo no vinc d'això, vinc justament de l'altre extrem, de la cultura urbana. Per tant, a mi això no m'ha arribat, però alguna cosa hi devia haver en aquesta tradició oral perquè m'ha ressonat sempre la sonoritat de la paraula arran del moviment, especialment de termes que tenen arrel en el «fer». No sé d'on surt, suposo que és intuïtiu. En el moment en què amb el Pep ajuntem els camins, trobo aquest punt del llenguatge gràcies a les arts visuals.

El vostre encontre em sembla ahora indicatiu i revelador. Sens dubte, Llobera n'és el denominador comú i també la desembocadura.

[*Parla la Marta*] Amb el Pep som veïns. Abans érem encara més veïns que ara. Érem veïns que ens vèiem, ens trobàvem i xerràvem. Ens vam conèixer l'any 1999, ara fa vint-i-cinc anys. Vaig néixer a Ardèvol (Pinós), però poc després vaig anar a viure a Barcelona. Jo vinc d'una família sense memòria, sense arrels. Sempre he volgut pertànyer. Torno al 2004, quan m'estableixo aquí, a Llobera. [*Afegeix el Pep*] Més aviat, penso que ens vam trobar amb *El llevat de la vida* (2018). [*Replika la Marta*] Sí, exacte, a partir de la coberta d'aquest segon llibre teu ens vam començar a relacionar més. Més tard va venir *Substrat*, que ens va donar la possibilitat de cuidar la paraula.

Poeta i il·lustradora al bell mig del bosc. Foto: Maria Moreno Viladrich

Tinc la sensació que ni l'un ni l'altre heu volgut treure la mirada d'aquest primer lloc on posem els peus.

[Intervé la Marta] En el meu cas, hi ha un llenguatge que jo vaig coneixent i descobrint i que crec que m'està fent a mi, és una interacció recíproca. *[Pren la paraula el Pep]* Tinc setanta-tres anys i, d'aquests setanta-tres, he passat nou mesos a Lleida, nou mesos a la Seu d'Urgell i deu anys a Solsona. La resta, queden aquí. Després m'he passat quaranta anys fent de pastor. He hagut d'engegar cada dia el ramat. La paraula «engegar» diria que la dic cada dia. En lloc de dir «adeu», me'n vaig a engegar.

Ets del lloc.

Sí, soc d'aquí, d'aquest tros de terra. He passat la vida en aquest tros de terra i, a sobre, m'encanta. Aquest és el lloc on tot passa. Sent molt explícit, puc dir que he viscut en un radi de dotze quilòmetres quadrats. Però sent encara més explícit i deixant de banda les hores que he pogut passar dormint, crec que he passat més hores al bosc que a qualsevol altre lloc. Quan dic el bosc, vull dir el bosc.

Et consideres una persona afortunada?

Sí, sí, he tingut molta sort en aquesta vida. Potser pensaran que estic boig perquè, clar, no hi veu un burro, és una persona dependent, ha fet de pastor tota la vida i, en canvi, es considera afortunat. Doncs, sí. Em sento un privilegiat.

Pep, tu tens una seqüència molt definida del dia a dia: silenci i treball, vida de monjo. Una manera de viure com aquesta et permet trobar un diàleg sencer i sincer amb allò que dius i allò que fas? Costa arribar aquí?

És un exercici. La coherència és un exercici. Com la memòria, un exercici de tradició oral.

Actualment, quants llençols creus que hem perdut en aquesta bugada dita tradició oral?

Allò que es parla es perd a la vegada, fins i tot l'acció de parlar. D'aquí a cent anys, no sé si es voldran permetre gastar saliva. Vivim en una dictadura dels ulls: allò que no es veu no existeix. Ni tan sols mirem, només veiem. Sentim, però no escoltem. Els ulls s'ho van emportant tot. S'ha de poder veure.

On o amb què hi ha esperança, doncs?

Amb el gest. Estic convençudíssim que el primer llenguatge va ser el gest. D'alguna manera, hi continua havent interacció amb el gest, però no ens n'adonem. Encara penso que la cosa fa la paraula, mai la paraula fa la cosa. Vivim en un món civilitzat, però si tinguéssim un microscopi prou potent, marquéssim un metre quadrat de terra i comencéssim a mirar, veuríem un fotimer de vida que encara és salvatge.

El bosc està a tocar de la casa i el Pep hi passeja cada sigui sol o amb les ovelles. Foto: Maria Moreno Viladrich

Per tant, vols dir que per molt que la cultura oral se senti amenaçada, sempre en romandran indicis?

Sí, encara queden indicis i en quedaran, però només seran indicis, rastres.

I serem capaços de veure aquests indicis?

Això ja no ho sé. Walter Benjamin deia que cada època organitza la percepció a la seva manera. Els meus pares eren més o menys catòlics. Anaven a missa. Quan jo ja era gran, la mare encara em senyava perquè no caigués. Li semblava que em protegia. Era catòlica convençuda d'aquesta manera. Deia que els tions al foc s'hi ficaven pel cap gros, si no, durien mala sort. Jo sempre havia pensat que eren estupideses, supersticions de vell. Ara bé, al llarg del temps, a mesura que he estudiat les cultures primitives, he vist que tenia tot el sentit: l'arbre creix de baix cap a dalt. Per tant, el primer que s'ha de ficar al foc és el tros gros, que és el més vell.

És paradoxal perquè precisament aquesta manifestació no deixa de ser una esquerda a través de la qual entrava el paganisme a casa, no?

Clar, tenir uns pares catòlics és una via directa al paganisme perquè en aquest llenguatge anterior al convencional hi ha una lògica prèvia al cristianisme. Per tant, penso que la tradició oral no es perd ni es perdrà del tot. Avui dia, buscar bolets no soluciona la vida de ningú, però hi ha aquella plenitud, aquell instint de continuar anant-hi. Són indicis de l'economia del do. Queden rastres que potser necessitem.

Una manera adient d'immortalitzar aquests indicis són les pàgines en blanc que reserves dins el llibre per als lectors. Així, La cultura del blat és també un exercici que poses al servei dels altres.

El llenguatge és una cosa primitivament col·lectiva. La coherència demana deixar el llibre obert, a disposició de qui vulgui nodrir-lo.

Pep, mirat amb la perspectiva del temps i la memòria, l'home que ets avui t'ha permès posar consciència a una cultura que creus que s'havia perdut o s'estava perdent?

Jo dic que faig memòria per apuntar el present. Per tant, sí, d'alguna manera, sí. M'ho prenc amb responsabilitat.